PERSANUL

plaut

Titlul latin:
PERSA

PERSONAJELE

TOXILUS, un sclav
SAGARISTIO, alt sclav, prieten cu Toxilus
SATURIO, un parazit
SOPHOCLIDISCA, slujitoarea lui Lemniselenis
LEMNISELENIS, sclava lui Dordalus şi iubita lui Toxilus
PAEGNIUM, un tânăr sclav, slujitorul lui Toxilus
FATA lui Saturio
DORDALUS, un negustor de sclave

Acţiunea se petrece în Atena.

SUBIECTUL COMEDIEI[1]

Pe când stăpânul său lipsea din ţară,
Eliberează Toxilus iubita-i
Răscumpărându-şi-o de la Dordalus.
Să cumpere-o străină-l face, apoi:
A parazitului frumoasă fată,
Năimită-n chip de pradă-a unor hoţi.
Uşor îi vine-atunci să-l prindă-n cursă
Lui Toxilus şi să-l batjocorească.

[1] S-a păstrat numai în manuscrisele palatine. În palimpsestul ambrozian s-a descoperit un al doilea „subiect", de 14 versuri, din păcate lacunar şi imposibil, de descifrat.

ACTUL ÎNTÂI

SCENA I

TOXILUS

(singur)

Când, fără bani, îndrăgostitul o ia pe căile lui Amor,
Încearcă mai cumplite chinuri decât l-au chinuit pe
Hercul.
Mă lupt cu lei, cu cerbi, cu hidra, cu al Etoliei mistreţ[1],
Cu păsările stymphalide[2] şi cu Anteus[3] mai degrabă,
Decât cu Amor; îmi e teamă să caut bani cu împrumut.
Oricui îi cer, „n-am bani“, îmi zice, e singurul răspuns
ce-l capăt.

---

[1] Mistreţul trimis de zeiţa Artemis să pustiască Etolia. A fost ucis de Meleagru.

[2] Păsări monstruoase care se hrăneau cu carne de om şi populau malurile lacului Stymphalis. Au fost stârpite de Hercule.

[3] Unul dintre giganţi, invincibil atâta vreme cât o atingea pe Gaea (Pământul), mama sa. Hercule a izbutit să-l ucidă ţinându-l suspendat în aer.

SCENA II

SAGARISTIO, TOXILUS

SAGARISTIO

(intrând, fără să-l vadă pe Toxilus)

Un slujitor când vrea aievea stăpânul bine să-şi slujească,
Pe Pollux! trebuie să ţină de mii şi mii de lucruri seama,
Ce sunt stăpânului plăcute, când e, ca şi când nu-i de faţă.
Eu, care nu iubesc sclavia, nu-mi mulţumesc defel stăpânul;
Dar, cum nu poţi să nu ţii mâna pe-un ochi bolnav, el nu se poate
Lipsi de mine,-mi porunceşte şi-n grija-mi treburile-şi lasă.

TOXILUS

Dar cine mi-a ieşit în cale?

SAGARISTIO

Dar cine-n cale mi-ai ieşit?

TOXILUS

E Sagaristio, pare-mi-se.

SAGARISTIO

E Toxilus, amicul meu.

TOXILUS

Nici vorbă, el.

SAGARISTIO

Chiar el, văd bine.

TOXILUS

(pornind spre Sagaristio)

Mă duc la el.

SAGARISTIO

(pornind spre Toxilus)

La el mă duc.

TOXILUS

Iubi-te-ar zeii, Sagaristio!

SAGARISTIO

O, Toxilus, trăi-te-ar zeii!
Îţi merge bine?

TOXILUS

Cât se poate.

SAGARISTIO

Ce faci?

TOXILUS

Trăiesc de azi pe mâine.

SAGARISTIO

(stăruitor)

Pesemne cum doreşti.

TOXILUS

Da, dacă dorinţa mi s-ar împlini

SAGARISTIO

(ridicând din umeri)

Îţi foloseşti cam prost amicii.

TOXILUS

Cum?

SAGARISTIO

Trebuie să ştii să ceri.

TOXILUS

Eu te crezusem mort, de vreme ce nu te-am mai văzut defel,

SAGARISTIO

(dându-şi importanţă)

Pe Pollux! m-a ţinut o treabă...

TOXILUS

(îl întrerupe râzând)

În lanţuri, nu?

SAGARISTIO

Mai mult de-un an,
În flare ferecat, la moară, ca primitor de vergi tribun[1].

[1] În original: *tribunus vapularis*, expresie glumeaţă creată de Plaut după modelul: *tribunus militaris.*

TOXILUS

Eşti veteran la arma asta.

SAGARISTIO

Tu bine-ai dus-o?

TOXILUS

Nu prea bine.

SAGARISTIO

Eşti palid.

TOXILUS

Vătămat în lupta cu Venus; pieptul mi-i străpuns
De Cupido, cu-a lui săgeată.

SAGARISTIO

Pe-aici se-ndrăgostesc şi sclavii?

TOXILUS

Ce vrei să fac? Să zgândăr zeii precum Titanii? Să mă
lupt

C-un mai dibaci duşman ca mine?

SAGARISTIO

Vezi, să nu fii străpuns pe margini de catapultele-i din ulm.

TOXILUS

Îmi pot serba şi eu regeşte Eleutheriile[1].

SAGARISTIO

Cum?

TOXILUS

Stăpânul mi-i plecat.

SAGARISTIO

Ai zis

Plecat?

TOXILUS

Şi dacă-ţi place, vino
Şi tu; -mpărţim aceeaşi viaţă,
Regeşte fi-vei ospătat.

[1] Sărbători închinate lui Iupiter Liberator.

SAGARISTIO

(bucuros)

Ah, umerii mă şi mănâncă doar auzindu-te ce-mi spui

TOXILUS

Un singur lucru, numai unul mă chinuieşte.

SAGARISTIO

Care lucru?

TOXILUS

Azi, tocmai azi se hotărăşte dacă iubita-mi o să fie
Eliberată, sau rămâne tot sclavă-n veci.

SAGARISTIO

Atunci, ce vrei?

TOXILUS

Din mine poţi să-ţi faci un prieten în veci de veci.

SAGARISTIO

În care chip?

TOXILUS

Sesterţi găsindu-mi şase sute, ca să-i plătesc eliberarea;
Şi negreşit ţi-i dau, pe Pollux! În două zile, cel mult
trei.
Te rog, ajută-mă; fii bun.

SAGARISTIO

Cum îndrăzneşti, pe ce te bizui de-mi ceri atâţia bani,
nebune?
Pe mine-ntreg dacă m-aş vinde, abia de-aş scoate tot
bănetul
Pe oare-l ceri; căci tu vrei apă din piatră seacă,
însetată,
Să storc.

TOXILUS

Aşa te porţi cu mine?

SAGARISTIO

Dar ce-aş putea să fac?

TOXILUS

Mă-ntrebi?
Să te-mprumuţi la oarecine.

SAGARISTIO

Fă singur ceea ce mă rogi.

TOXILUS

Am căutat; mi-a fost degeaba.

SAGARISTIO

Încerc, atunci, şi eu să caut.

TOXILUS

E ca şi cum i-aş ţine-n palmă.

SAGARISTIO

Dacă-i aveam, ţi i-aş fi dat.
Cât pot, nici vorbă,-am să mă strădui[1].

TOXILUS

Şi orice faci, te-ntorci la mine.
Dă zor şi caută; la rându-mi de tot ce fac îţi dau de veste[2].
Fă-mi, rogu-te, ăst mare bine.

[1, 2] Distribuirea precum şi sensul acestor replici sunt nesigure.

SAGARISTIO

Prea stărui mult, mă plictiseşti.

TOXILUS

Nu eu, ci Amor e de vină că trăncănesc aşa, mereu.

SAGARISTIO

Oricum, te părăsesc, pe Pollux!

TOXILUS

Ai şi plecat? Drum bun, cu bine.
Şi-ntoarce-te cât poţi mai iute, nu mă sili să-ţi caut urma.
Eu stau până-i întind vreo cursă neguţătorului...[1]

(Ies amândoi prin părţi opuse.)

SCENA III

SATURIO

Străvechea meserie a bunilor strămoşi
Eu o păstrez cu grijă şi-o-ndeplinesc cu cinste

[1] Lacună în original.

Niciunul dintre-ai noştri nu şi-a umplut în alt fel
Decât cu meseria de parazit stomacul.
Şi tata, şi bunicul, şi toţi răstrăbunicii
Mâncat-au de la alţii, ca şoarecii, mereu,
Şi-n lăcomie nimeni să-i bată n-a putut;
Aveau şi o poreclă: Greoi-de-căpăţână.
De-aceea meseria şi locul le păstrez.
Denunţător nu-mi place s-ajung; nu am tărie
Să smulg fără primejdii avutul celorlalţi,
Şi mă dezgustă-oricine o face. Zis-am clar?
În interesul public de-o face careva,
Mai mult ca pentru sine, în lături nu mă dau
Să-l cred un om de treabă şi cetăţean cinstit.
Dar cine-ncalcă legea[1] să deie jumătate
Din ce-i al său; deci legii-i adaug un articol:

(luând un ton sentenţios şi imperativ)

„Când ia denunţătorul de gât pe-nvinuit,
Să-l ia şi-nvinuitul la fel pe cel dintâi,
Ca să se-nfăţişeze egali la triumviri".
Şi astfel tabla albă[2] n-ar folosi-o nimeni
Să prindă ca-ntr-o plasă avutul celuilalt.

---

[1] Vers corupt şi lacunar în original.

[2] În fiecare an, pretorul înscria pe o tablă albă, de gips, regulile de drept şi formulele admise sub jurisdicţia sa.

Dar nu mă vâr, ca prostul, în trebile obşteşti,
Când grija lor se cade s-o poarte magistraţii?
Mă duc să văd mâncarea ce-a mai rămas de ieri
De-a stat sau nu prea bine; de nu s-a-ncins cumva;
De-a fost acoperită; de n-au mâncat-o alţii.
Dar se deschide uşa; rămân aici, pe loc.

SCENA IV

TOXILUS, SATURIO

TOXILUS

(frecându-şi mâinile de bucurie)

Găsit-am o chichiţă să-l fac pe negustor
Din punga-i să plătească eliberarea fetei.
Dar iată-mi parazitul, la vreme se iveşte.
Mă fac că nu-l văd, încă; aşa-l momesc întruna.

(Tare, către sclavii din casă.)

Daţi zor cu toţii-acolo, grăbiţi-vă, ţin mult
Ca nici măcar o clipă să nu aştept, când vin.
Amesteci vin cu miere, gutui şi băşicoase[1],

[1] Pasaj discutat, poate corupt sau lacunar. Dacă acesta este textul lui Plaut, atunci autorul a opus, în glumă, însuşirile constipante ale gutuii celor purgative ale frunzelor şi arbustului mediteranean cunoscut şi la noi sub numele de băşicoasă.

În crătiţi să stea calde; le pui şi scorţişoară.
Cred că soseşte-ndată voiosul meu conviv.

SATURIO

(aparte)

De mine-i vorba; ura!

TOXILUS

Când iese de la baie,
De-a dreptul vine-aicea.

SATURIO

Cum ştie tot şi toate!

TOXILUS

Înfrăgezeşte bine găluşte şi plăcinţi;
Să nu le-aduci nefierte.

SATURIO

Că straşnic mai vorbeşte.
N-au haz şi nu merg crude, ci numai bine fierte.
Nu are haz nici sosul, când nu e gros pe ele,

O zeamă-ngălbenită, subţire, străvezie;
Ca supa cea mai deasă de carne mi-l doresc[1].
Nu vreau nicicum vezica, ci vintrele să-mi umplu.

TOXILUS

Aud un glas pe-aproape.

SATURIO

O, Iupiter al meu
De pe pământ! Colegul de-ospeţe te salută[2].

TOXILUS

Ah, dragul meu Saturio, la vreme ai venit.

SATURIO

Eşti mincinos, pe Pollux! şi nu e demn de tine.
Căci a venit Fomicio şi nicidecum Saturio.

---

[1] Text şi sens nesigur.

[2] Pornindu-se de la această glumă, s-a făcut presupunerea că piesa ar fi fost scrisă la puţină vreme de la fondarea, în anul 196 î.Hr., a colegiului epulonilor, care avea menirea să organizeze ospeţe în cinstea zeilor (vezi şi nota 1, p. 456).

TOXILUS

Ai să mănânci; balsamul stomacului se gată.
Pus la-ncălzit e restul de ieri.

SATURIO

A doua zi,
Se pune rece pulpa şi sos în lege.

TOXILUS

Rece,
Va fi.

SATURIO

Dar saramura de peşte?

TOXILUS

Mai întrebi?

SATURIO

Ştii tot ce se cuvine.

TOXILUS

Dar tu nu ştii cum va

Şi-ţi mai aduci aminte ce ţi-am spus ieri?

SATURIO

(încercând să-l păcălească)

Nici vorbă:
Că nu se încălzeşte murena sau anghila;
Mai repede, mai bine se taie când sunt reci.
Dar zăbovim atâta, în loc să-ncepem lupta?
E dimineaţă, vremea când oamenii mănâncă.

TOXILUS

E prea de dimineaţă.

SATURIO

Dacă te-apuci de treabă
De dimineaţă, bine îţi merge toată ziua.

TOXILUS

Ascultă-mă o clipă. Ieri, dacă ştii, ţi-am spus
Şi te-am rugat din suflet să-mi vii cu şase sute
Sesterţi, adu-ţi aminte.

SATURIO

Îmi amintesc, şi ştiu,
Dar şi că n-am de unde să vin cu ei, ţi-am spus.
Pierdut e parazitul când are-un sfanţ în pungă.
Îi vine chef deodată să-ntindă un ospăţ,
Chiar să plătească cheful când are bani în pungă.
Se cade ca un cinic s-o ducă parazitul:
O perie de baie, o sticlă cu ulei,
Manta, sandale, cupa şi-o pungă plină doar
Cât să-şi hrănească ţâncii – e tot ce-i trebuieşte.

TOXILUS

Bani nu mai vreau; ci numai te rog să mi-o-mprumuţi
Pe fiica ta.

SATURIO

(scandalizat)

Dar încă n-a fost împrumutată.

TOXILUS

Nu-i pentru ce-ţi închipui.

SATURIO

Ce vrei cu ea?

TOXILUS

Îţi spun:

E mândră şi frumoasă.

SATURIO

Aşa e.

TOXILUS

Negustorul,

De-alături, nici pe tine, nici fata n-o cunoaşte?

SATURIO

(prefăcut şi totodată iubitor)

Doar cei care-mi dau hrană mă ştiu, altminteri cine?

TOXILUS

E minunat. Şi-atuncea poţi să-mi faci rost de bani.

SATURIO

Pe Hercle!-aş vrea.

TOXILUS

De-aceea îngăduie-mi s-o vând.

SATURIO

Cum, vrei să-mi vinzi copila?

TOXILUS

Ei, nu, îl pun pe altul
S-o vândă; care poate să treacă drept străin;
Aşa cum negustorul abia de şase luni
Venit-a din Megara...

SATURIO

(neliniştit)

Se strică, vai, mâncarea.
Putem vorbi de asta şi mai târziu.

TOXILUS

Crezi tu?
N-ai să mănânci nimica, degeaba tragi nădejde,
Cât timp nu-mi dai, cinstită, făgăduiala ta;
Şi dacă chiar îndată nu îmi aduci copila,

Te scot, mă jur pe Hercul! şi din decuria[1] mea.
Ei bine?

SATURIO

Ce vrei?

TOXILUS

(cu o insistenţă ameninţătoare)

Care e hotărârea ta?

SATURIO

Pe Hercle! Dacă-ţi place, mă vinde şi pe mine,
Dar după ce mă saturi.

TOXILUS

Dacă primeşti, la treabă.

SATURIO

(hotărât)

Fac tot ce vrei.

---

[1] Diviziune de câte zece persoane a armatei romane şi a administraţiei civile.

TOXILUS

Faci bine. Dă fuga, du-te-acasă;
Copila dăscăleşte-ţi cu dibăcie, rolul
Învaţ-o, ca să spună: în ce loc s-a născut,
Din ce părinţi, şi ţara de unde-a fost răpită.
Să spună că-i născută departe de Atena;
Şi, povestind, să plângă în hohote.

SATURIO

Nu taci?
De trei ori mai vicleană decât socoţi e fata.

TOXILUS

Frumos cuvânt, pe Hercle! Dar, mă asculţi? fă rost
De-o pălărie mare[1], tunică, o hlamidă,
Ca să-ţi îmbraci cu ele copila.

SATURIO

De minune.

TOXILUS

Să pară o străină.

[1] Această pălărie era accesoriul obligatoriu al călătorului.

SATURIO

Grozav.

TOXILUS

Pe urmă,-aici,
Adu-o-nveşmântată aşa, ca pe-o străină.

SATURIO

Şi straiele de unde le iau?

TOXILUS

De la choreg.
La el sunt, căci edilii din vreme i le-au dat[1].

SATURIO

Îndată vin cu toate. Dar ce-o să faci, nu-mi spui
Şi mie?

TOXILUS

Nu, pe Hercle! Doar după ce iau banii,
La negustor degrabă s-o ceri pe fiica ta.

[1] Choregul sau şeful trupei distribuia costumele; edilii, care erau supraveghetorii jocurilor, le plăteau odată cu toate cheltuielile reprezentaţiilor.

SATURIO

E-a lui, dacă din gheare pe dată nu i-o smulg.

TOXILUS

Hai, du-te şi fă treabă. Eu pân-atunci trimit
Pe cineva la scumpa mea, ca să-i dea curaj:
Că-mi ţin făgăduiala. Dar flecăresc prea mult.

(Intră în casă; Saturio iese.)

ACTUL AL DOILEA

SCENA I

SOPHOCLIDISCA, LEMNISELENIS

SOPHOCLIDISCA

(ieşind cu Lemniselenis de la Dordalus; poartă în mâini nişte tăbliţe)

Doar unei proaste şi nătânge îi spui mereu aceleaşi lucruri
Tu prea de tot mă crezi săracă de duh şi grea
de minte,-mi pare.
Beau vin, dar nu mi-i obiceiul şi-ndatoririle să-mi beau.
Crezusem că mi-ai prins mai bine apucăturile şi firea.
Cinci ani am petrecut, slujindu-ţi, în preajma ta: mai
mult, cred eu,
N-ar sta nici oaia într-o şcoală pân-ar ajunge să citească,
Şi-n vremea asta, mare-mică, tu n-ai ajuns să mă
cunoşti.
Nu taci odată? Sfaturi poţi tu să nu-mi mai dai?
Am înţeles, ştiu totul, pricep, şi n-am să uit
Că fremeţi de iubire, că pieptu-ţi, arde-n flăcări.
Dar caut alinarea-i cumva.

LEMNISELENIS

(oftând)

Nefericit

E, vai, cine iubeşte.

(Intră în casă.)

SOPHOCLIDISCA

Om de nimic e,-n schimb.

Oricine nu iubeşte: de ce i-i dată viaţa?

(Singură.)

Dar bine-i să-mi ascult stăpâna şi să-i grăbesc eliberarea.

La Toxilus mă duc; să-i picur tot ce vrea fata în ureche.

SCENA II

TOXILUS, PAEGNIUM, SOPHOCLIDISCA

TOXILUS

(ieşind din casă cu Paegnium căruia îi dă nişte tăbliţe)

E lămurit şi clar e totul? Ai înţeles, ţii totul minte?

PAEGNIUM

Mai mult ca tine, ce-mi eşti dascăl.

TOXILUS

Aşa, cap bun de spart cu pumnul?

PAEGNIUM

Da, chiar aşa.

TOXILUS

Ce-am spus, adică?

PAEGNIUM

N-ai teamă, i le spun întocmai.

TOXILUS

Nu ştii, pe Pollux!

PAEGNIUM

Fac prinsoare că eu ştiu totul şi ţin minte,
Pe când tu nu ştii, bunăoară, nici câte deşte ai la mână.

TOXILUS

Prinsoare vrei să fac cu tine?

PAEGNIUM

Încearcă, dacă ţii să pierzi.

TOXILUS

Să facem pace vreau.

PAEGNIUM

Mă lasă atunci să plec.

TOXILUS

Ba-ţi poruncesc;
Dar – fuga, şi să-mi fii acasă când încă te mai cred acolo.

PAEGNIUM

(ironic)

Prea bine.

(Se preface că vrea să intre în casă.)

TOXILUS

(mirat)

Und' te duci?

PAEGNIUM

În casă: să fiu aici, când tu mă crezi
Acolo.

TOXILUS

(în glumă şi în acelaşi timp ameninţător)

Scârbă, drept pedeapsă, agoniseala ţi-oi spori-o.[1]

PAEGNIUM

(ridicând din umeri)

Ştiu că stăpânii fac adesea făgăduieli nerușinate,
Dar şi că pentru-atâta lucru nu poţi să-i chemi la judecată.

TOXILUS

Hai, du-te.

PAEGNIUM

Mulţumit cu totul vei fi.

---

[1] Sensul originalului este acceptat îndeobşte cu un înţeles obscen; Toxilus îl ameninţă pe Paegnium cu o pedeapsă care în acea vreme şi în relaţii determinate trecea drept o favoare.

TOXILUS

Lemniselenei, deci,
Tăbliţele-nmânează-i, Paegnium, şi spune-i tot ce vreau
să-i spui.

SOPHOCLIDISCA

(fără să-i vadă pe Toxilus şi pe Paegnium)

Nu plec la cine-am fost trimisă?

PAEGNIUM

(către Toxilus)

Mă duc.

TOXILUS

Te du; eu intru-n casă. Fă-ntocmai totul, dă-ţi silinţa.
Să mergi zburând.

PAEGNIUM

Ca păsăroiul de peste mare-n circ zbura-voi[1].

(Toxilus intră în casă.)

[1] Adică struţul. După cucerirea Africii, struţii au început să fie folosiţi la jocurile publice. Întemeindu-se pe această referire, unii editori presupun că piesa ar fi fost scrisă la puţină vreme după Al Doilea Război Punic, în 197 î.Hr. (vezi şi nota 2, p. 441).

În casă a intrat. Dar cine-i femeia-aceea?

SOPHOCLIDISCA

(văzându-l şi ascunzându-şi tăbliţele)

Ăsta-i Paegnium.

PAEGNIUM

(ascunzând şi el tăbliţele)

E Sophoclidisca, chiar sclava aceleia la care tocmai
Am fost trimis.

SOPHOCLIDISCA

(aparte)

Nu se mai află un alt băiat mai rău ca ăsta.
Merg să-i vorbesc.

PAEGNIUM

Am dat în cale de-o piedică, şi mă opresc.

SOPHOCLIDISCA

O, Paegnium, salve, drag prieten! Ce faci băiete?
Cum o duci?

PAEGNIUM

Ah, Sophoclidisca, iubească-mă zeii![1]

SOPHOCLIDISCA

Dar pe mine?

PAEGNIUM

Facă-ţi
Ce vor...[2] Tu însă meriţi şi ura lor, şi rău să-ţi facă.

SOPHOCLIDISCA

Rău îmi vorbeşti.

PAEGNIUM

Spunând ce meriţi, vorbesc nu rău, ci foarte bine.

SOPHOCLIDISCA

Ce faci?

---

[1] Paegnium schimbă în mod intenţionat formula de salut, care, aici, ar fi trebuit să sune: „iubească-te zeii!".

[2] Lacună în textul original.

PAEGNIUM

(privind-o batjocoritor)

Mă uit cu luare-aminte la o muiere ticăloasă.

SOPHOCLIDISCA

N-am mai aflat şi nu se află un alt băiat mai rău ca tine.

PAEGNIUM

(făcând pe miratul)

Ce fac, şi cui spun lucruri rele?

SOPHOCLIDISCA

Oricui, şi cum găseşti prilejul.

PAEGNIUM

Nu-i unul să mă ştie astfel.

SOPHOCLIDISCA

Nu unul, toţi aşa te ştiu,

PAEGNIUM

(în bătaie de joc)

Hehe!

SOPHOCLIDISCA

(idem)

Behe!

PAEGNIUM

Ai obiceiul pe toţi să-i judeci după tine.

SOPHOCLIDISCA

Slujind un negustor de sclave eu sunt ce trebuie să fiu.

PAEGNIUM

Mărturisirea-ţi îmi ajunge.

SOPHOCLIDISCA

Dar tu? Zi, colea, eşti ce-am spus?

PAEGNIUM

De-aş fi, aş zice.

SOPHOCLIDISCA

Pleacă; iarăşi mă-nvingi.

PAEGNIUM

Cu bine.

SOPHOCLIDISCA

Und' te duci?

PAEGNIUM

Dar tu?

SOPHOCLIDISCA

Zi, tu.

PAEGNIUM

Zi, tu.

SOPHOCLIDISCA

Eu, prima, te-am întrebat.

PAEGNIUM

Şi afli-a doua.

SOPHOCLIDISCA

Nu merg departe.

PAEGNIUM

Prea departe nici eu.

SOPHOCLIDISCA

Zici unde mergi, năpârcă?

PAEGNIUM

Pe Hercle! dacă nu ştiu primul, în veci nu afli ce mă-ntrebi.

SOPHOCLIDISCA

Pe Castor! n-ai să ştii nimica, până ce primul nu vorbeşti.

PAEGNIUM

Aşa?

SOPHOCLIDISCA

Aşa.

PAEGNIUM

Eşti rea.

SOPHOCLIDISCA

Nemernic.

PAEGNIUM

Sunt, recunosc.

SOPHOCLIDISCA

Eu nu, defel.

PAEGNIUM

Ce faci? Nu spui unde-ai pornit-o, eşti neclintită,
răutateo?

SOPHOCLIDISCA

Dar tu nu spui unde-ai pornit-o, eşti, răule, de neclintit?

PAEGNIUM

Tot ce te-ntreb, mă-ntrebi la rându-ţi. Hai, du-te, dacă
asta vrei
Nu ţin să ştiu nimic. Cu bine.

(Se face că pleacă.)

SOPHOCLIDISCA

Stai.

PAEGNIUM

Mă grăbesc.

SOPHOCLIDISCA

Şi eu, pe Pollux!

PAEGNIUM

(arătând tăbliţele din mâna ei)

Ce duci aici?

SOPHOCLIDISCA

(arătând tăbliţele din mâna lui)

Dar tu?

PAEGNIUM

Nimica.

SOPHOCLIDISCA

(întinzându-i mâna, ca pentru a-şi lua la revedere)

Atunci, dă-mi mâna.

PAEGNIUM

(întinzând mâna dreaptă, în timp ce, cu stânga, ascunde tăbliţele sub manta)

Mâna asta?

SOPHOCLIDISCA

Cealaltă, hoaţa stângă, unde-i?

PAEGNIUM

Acolo-n casă; n-am mai luat-o.

SOPHOCLIDISCA

(încercând să-i atingă mantaua cu degetele)

Ai, dedesubt...

PAEGNIUM

Să nu mă pipăi.

SOPHOCLIDISCA

Şi dacă te iubesc?

PAEGNIUM

Rău lucru.

SOPHOCLIDISCA

De ce?

PAEGNIUM

Să nu iubeşti mai bine, decât un om cu suflet sterp.

SOPHOCLIDISCA

Dă zor şi trage tot folosul din boiul, tinereţea ta,
Ca nu cumva, albindu-ţi părul, tot în sclavie să te zbaţi,
Nici n-ai atins în greutate optzeci de livre.

PAEGNIUM

Îndrăzneala,
Nu greutatea creşte faima, oşteanului în oastea-aceasta[1],
Şi-apoi, îmi pierd degeaba vremea.

SOPHOCLIDISCA

De ce?

PAEGNIUM

Învăţ o preaînvăţată.

[1] Adică în oastea lui Venus.

Dar mi-i degrabă.

(Se preface că vrea să plece.)

SOPHOCLIDISCA

Stai.

PAEGNIUM

Mă chinui.

SOPHOCLIDISCA

Da, până aflu und'te duci.

PAEGNIUM

La voi.

SOPHOCLIDISCA

Şi eu la voi, pe Pollux!

PAEGNIUM

Ce faci la noi?

SOPHOCLIDISCA

Ce-ţi pasă ţie?

PAEGNIUM

Nu-mi spui, nu pleci de-aici.

SOPHOCLIDISCA

Eşti tare nesuferit.

PAEGNIUM

Şi tare-mi place.
Oricât ţi-ai sfărâma căpşorul, n-ai să mă-ntreci în răutate.

SOPHOCLIDISCA

Ce toană, să vorbesc cu tine de răutate.

PAEGNIUM

Marfă rea!
De ce te temi?

SOPHOCLIDISCA

De-acelaşi lucru ca tine.

PAEGNIUM

Zi-i.

SOPHOCLIDISCA

(Oprită-am fost)[1]
Să spun cuiva, şi mai degrabă vorbi-vor muţii decât mine.

PAEGNIUM

Şi mie mi s-a spus cu nimeni să nu vorbesc, şi mai degrabă
Vorbi-vor muţii decât mine.

SOPHOCLIDISCA

Hai, pe cuvânt: destăinuiri
Pentru destăinuiri.

PAEGNIUM

Cuvântul negustoresei zboară iute,
Şi ca păianjenul de apă e-al negustorului de sprinten.

SOPHOCLIDISCA

Hai, dragă, spune-mi!

[1] Lacună în original; text presupus.

PAEGNIUM

Tu-mi spui, dragă!

SOPHOCLIDISCA

Nu-s draga ta.

PAEGNIUM

Dar poţi fi lesne.

SOPHOCLIDISCA

Păstrează-ţi taina.

PAEGNIUM

Taci, la rându-ţi.

SOPHOCLIDISCA

Bine,-am să tac.

PAEGNIUM

Şi eu, de-asemeni.

(Vrea să plece.)

SOPHOCLIDISCA

(oprindu-l şi arătându-i tăbliţele)

La Toxilus mă duc cu-aceste tăbliţe.

PAEGNIUM

(cu aerul că vrea s-o lase să plece fără a-i destăinui nimic)

Du-te; e acasă.

(Răzgândindu-se.)

Şi eu îi duc Lemniselenei tăbliţele-astea cu peceţi.

SOPHOCLIDISCA

Ce-i scris pe ele?

PAEGNIUM

Sunt ca tine: cum nu ştii tu, la fel nu ştiu;
Pesemne vorbe drăgăstoase.

SOPHOCLIDISCA

Mă duc.

PAEGNIUM

Mă duc şi eu.

SOPHOCLIDISCA

Aleargă.

(Sophoclidisca iese; Paegnium se îndreaptă spre casa lui Dordalus.)

SCENA III

SAGARISTIO

(singur, purtând pe umeri un săculeţ cu bani)

O, Iupiter, bogate, fiu al lui Ops, cu faimă,
Tu, zeu suprem, puternic, nebiruit de nimeni,
Zeu dătător de bine, de bogăţii, speranţe
(Primeşte)[1] mulţumirea şi-nchinăciunea mea,
Că am găsit, prin tine, banii şi-mi dai prilejul să-mprumut
Prieteneşte un prieten, ca să-şi aline chinul greu.
Când nici nu m-aşteptam, pe Hercle! când nu visam şi nu credeam,
O fericită-mprejurare deodată mi-a picat din ceruri.
Stăpânul m-a trimis să cumpăr boi buni de jug, din Eretria;

[1] Lacună în original; text presupus.

Mi-a dat şi banii, căci se ţine de azi în şapte zile târgul.
Ce prost, să-mi dea pe mână banii, când firea bine-mi
cunoştea.
I-i folosesc în alte scopuri: „Nu, n-au fost boi de
cumpărat".
Mă duc, prietenul să-mi bucur şi geniul să-mi veselesc.
Mă-mbuib cu fericiri. Pe urmă, poc! poc! la dosul meu;
nu-mi pasă.
Din sac prietenul mi-l dărui cu boulenii buni de jug.
Îmi place mult să muşc zgârciţii, mişeii, inimile sterpe,
Ce pun la solniţă pecete, ca să nu fure sclavii sarea.
E o virtute, cred, să prinzi
La timp prilejul. Ce-o să-mi facă?
Mă bate crunt, mă pune-n lanţuri? Trăsni-l-ar zeii;
la picioare-i
Să nu s-aştepte că mă târâi. Pedepsele, demult, pe toate
Le-am încercat. Dar iată sclavul lui Toxilus, micuţul
Paegnium.

SCENA IV

PAEGNIUM, SAGARISTIO

PAEGNIUM

(ieşind de la Dordalus, fără să-l vadă pe Sagaristio)

Mi-am împlinit însărcinarea; acasă fug.

SAGARISTIO

(care se află în altă parte a scenei, astfel încât Paegnium stă cu spatele la el)

Stai, nu fugi.

Ascultă, Paegnium.

PAEGNIUM

(fără să se întoarcă)

Ci plăteşte-ţi un om ca să te-asculte.

SAGARISTIO

Stai.

PAEGNIUM

(tot fără să se întoarcă)

Cumplit m-ai chintui, pesemne, de-aş fi dator cu bani
la tine,
Când tu şi-aşa atât mă chinui.

SAGARISTIO

Mişelule, te uiţi încoace?

PAEGNIUM

(idem)

Ştiu vârsta mea; îţi stă-n putinţă să-mi zvârli ocări
nepedepsit.

SAGARISTIO

Ci unde-i Toxilus? răspunde.

PAEGNIUM

E unde-i place, n-o să-ţi ceară
Părerea ţie.

SAGARISTIO

Vrei să spui,
Năpârcă, unde ţi-e stăpânul?

PAEGNIUM

(întorcându-se)

Nu, stricător de vergi, nu ştiu.

SAGARISTIO

Insulţi un mai bătrân ca tine?

PAEGNIUM

Ai început-o, ia-ţi răsplata.
Sunt sclav, dar liberă mi-i limba, prin voia cui stăpânu-mi este.

SAGARISTIO

Spui unde-i Toxilus, băiete?

PAEGNIUM

Spun să plesneşti acum, pe dată.

SAGARISTIO

Te văd, chiar azi, bătut cu biciul.

PAEGNIUM

Zău, cuc bătrân, c-aşa vrei tu?
Dacă-ţi astup răsuflătoarea scap de-o năpastă, mortăciune.

SAGARISTIO

Te văd; ţi-ai îndoit spinarea.

PAEGNIUM

Aşa sunt eu; ce-ţi pasă ţie?
Şi nu ca tine, pe de gratis.

SAGARISTIO

Ce sigur eşti!

PAEGNIUM

Pe Hercle! sunt;
Mi-i sigură eliberarea; tu n-ai s-o capeţi niciodată.

SAGARISTIO

Mă laşi în pace?

PAEGNIUM

Cauţi pacea, dar n-o îngădui celorlalţi.

SAGARISTIO

Du' să te spânzuri.

PAEGNIUM

Du-te-acasă; ai toate cele pregătite.

SAGARISTIO

(ironic)

Tu mi-eşti chezaşul.

PAEGNIUM

Părăsite-ar chezaşii, ca s-ajungi la beci.

SAGARISTIO

(furios)

Cum, ce?

PAEGNIUM

(batjocoritor)

Ce s-a-ntâmplat?

SAGARISTIO

Năpârcă, mă ocărăşti?

PAEGNIUM

Bătrâne sclav,

Dă voie unui sclav ca tine să-ţi spună tot.

SAGARISTIO

Aşa? Stai tu

Să-ţi dau.

PAEGNIUM

Nu-mi da, că n-ai nimica.

SAGARISTIO

Trăsni-m-ar zeii toţi din ceruri...

PAEGNIUM

Ca bun prieten, vreau să-ţi facă pe voie.

SAGARISTIO

...Şi să nu mă ierte,

De nu te ţintui în ţarină când ai să-ncapi în gheara mea.

PAEGNIUM

Tu să mă ţintui? Ba pe tine te-or ţintui pe cruce-ndată.

SAGARISTIO

Toţi zeii să te... cred că bănui ce pot să spun, de nu

mi-aş pune

Zăgaz la limbă. Pleci odată?

PAEGNIUM

Ce bine că m-alungi; acasă
Au şi-nceput să-mi bată umbra.

(Pleacă.)

SAGARISTIO

(singur)

Trăsni-l-ar bunii zei din ceruri!
Ca şarpele, ticăloşitul, cu două limbi deodată-nţeapă.
Mă bucur că s-a dus, pe Hercle!

(Zărindu-l pe Toxilus, care iese din casă.)

Dar se deschide uşa; iată
Că iese din bârlog şi insul pe care-atât am vrut să-l văd.

SCENA V

TOXILUS, SAGARISTIO, SOPHOCLIDISCA

TOXILUS

(conducând-o pe Sophoclidisca)

Să-i spui că am găsit o cale, şi fac, e sigur, rost de bani.

Încredere să aibă-n mine; o rog frumos, aşa să-i spui.
Doar liniştea-i mă linişteşte. Ţii minte toate câte-am zis
Să-i spui?

SOPHOCLIDISCA

(arătându-şi fruntea)

Am bătături mai multe ca aspra piele de mistreţ.

TOXILUS

Hai, fugi la ea.

(Sophoclidisca iese.)

SAGARISTIO

(aparte)

Să luăm, în faţă-i, o cât mai mândră-nfăţişare;
Ne-mpingem coatele-n afară,

(îşi pune mâinile în şolduri)

ne-nfăşurăm cu măreţie.

(Se înfăşoară în manta.)

TOXILUS

(văzându-l de departe pe Sagaristio)

Ce oală urecheată vine?

SAGARISTIO

Cu toată fala să scuipăm.

TOXILUS

E Sagaristio. Cum ne merge, drag Sagaristio? Cum o ducem?
Şi-nsărcinarea ce ţi-am dat-o? E vreo speranţă?

SAGARISTIO

(fără să-şi schimbe înfăţişarea; cu un aer protector)

Fă-te-ncoace.
O să vedem. Mai mult n-oi cere. Hai, vino. Să-ţi aduci aminte.

TOXILUS

(văzând pe umărul lui Sagaristio umflătura pe care o face săculeţul aflat sub manta)

Ce ai la gât, ce umflătură?

(Se apropie ca să ia săculeţul.)

SAGARISTIO

(oprindu-l)

E un buboi, să nu-l atingi.
Dacă-l apeşi un pic mai tare, durerea crunt mă săgetează.

TOXILUS

Şi ţi-a ieşit de multă vreme?

SAGARISTIO

De azi.

TOXILUS

Ar trebui să-l spargi.

SAGARISTIO

Cât nu e bine copt, mi-e teamă să nu mă doară şi mai tare.

TOXILUS

(întinzând mâna spre săculeţ)

Să-l cercetez şi eu oleacă.

SAGARISTIO

(respingându-l)

Poţi să te-alegi c-o-mpunsătură De corn.

TOXILUS

Cum asta?

SAGARISTIO

O pereche de boi ţin eu în sacul ăsta.

TOXILUS

Ci dă-le drumul, să nu moară de foame; scoate-i la păscut.

SAGARISTIO

Mă tem că pleacă peste câmpuri şi nu-i mai prind, să-i vâr în staul.

TOXILUS

Îi prind pe dată eu; n-ai teamă.

SAGARISTIO

Te cred; îi las în grija ta.

(Devenind serios.)

Urmează-mă; aici sunt banii, ştii, pentru care m-ai rugat.

TOXILUS

(uimit şi totodată bucuros)

Ce spui?

SAGARISTIO

Că m-a trimis stăpânul să-i cumpăr boi din Eretria;
Şi casa ta mi-i Eretria, cum vezi.

TOXILUS

Nepreţuit cuvânt;
Şi-am să ţi-i dau curând, toţi banii, un singur sfanţ n-o să lipsească.
Mi-am pregătit şi pus la cale înşelăciunile-mi, pe toate,
Să-l uşurez de banii ăştia pe negustor...

SAGARISTIO

Cu-atât mai bine.

TOXILUS

În aşa fel, ca să plătească el însuşi libertatea fetei.
Urmează-mă; doar tu, şi-acuma, poţi să-mi ajuţi.

SAGARISTIO

Fac tot ce vrei.

(Intră amândoi în casă.)

ACTUL AL TREILEA

SCENA I

SATURIO, FATA lui Saturio, în veşminte persane

SATURIO

Poate o-ntoarcem bine şi noi, şi vintrea mea
O să-şi găsească saţul, aşa, ca viaţa toată
Să-mi fie ghiftuită, eu plin deplin, din plin.
Urmează-mă, copilo, şi să-mi ajute zeii.
Ştii care-ţi este rolul, ştii totul şi-nţelegi;
Ti-am spus de-a fir-a-părul şi planurile noastre.
Ţi-am dat găteala asta ca să te vindem astăzi,
Deşi eşti cetăţeană.

FATA

O, tată scump, ci spune-mi,
Oricât de mult ţi-ar place să ospătezi la alţii,
De dragul vintrei tale ţi-ai vinde şi copila?

SATURIO

Ba nu, de dragul rigăi Attalus şi-al lui Filip,
Ci nu al meu, te-oi vinde, măcar că eşti a mea.

FATA

Dar mă socoţi o sclavă sau, totuşi, fiica ta?

SATURIO

Pe Hercle! tot ce este-n folosul vintrei mele.
Eu, ţie-ţi dau poruncă, îmi pare, nu tu, mie.

FATA

Tu-mi dai poruncă, tată, aşa-i. Cu toate astea,
Când sărăcia-i starea de totdeauna-a noastră,
Măsura, cumpătarea ne-ar prinde mult mai bine.
Căci dacă sărăciei un nume prost i-adaugi,
Ea tare greu apasă şi creditu-o zbugheşte.

SATURIO

Nesuferită.

FATA

Nu sunt, şi nu pot fi, că-ncerc,
La anii mei, pe tata cinstit să-l dojenesc.
Doar cine-i rău gândeşte să-ntoarcă adevărul.

SATURIO

Întoarcă-l şi s-alerge în ştreangul cel mai nalt.
Nu mă pălesc de-aceste mârşave răutăţi,
Nici cât de-o masă goală ce mi s-aşterne-n faţă.

FATA

Nemuritoare-i, tată, ocara printre oameni;
Trăieşte chiar şi-atuncea când noi o credem moartă.

SATURIO

Ţi-e teamă că te-oi vinde?

FATA

Nu, tată; dar nu vreau
Să ţi-o impute nimeni.

SATURIO

Nu-i drept să vrei nimic.
Eu hotărăsc, şi fi-va ca mine, nu ca tine.

FATA

(ridicând din umeri)

Mă rog.

SATURIO

(dojenitor şi amenințător)

Ce-nseamnă asta?

FATA

Adu-ţi aminte vorba:
Când sclavul ţi-l ameninţi cu-o straşnică bătaie,
Chiar dacă nu i-i trage-o, doar cât zăreşte biciul,
Cât leapădă tunica – îndură-atât, sărmanul!
Şi eu, aşijderi, tremur de-un rău ce n-o să vină.

SATURIO

Fecioara sau femeia nimic nu preţuieşte,
Când e mai ştiutoare decât ar vrea părinţii.

FATA

Fecioara sau femeia nimic nu preţuieşte,
Când tace, dacă vede făcându-se un rău.

SATURIO

(amenințând-o)

Fă bine şi du-ţi grija.

FATA

Cum vrei să fac, când eu
N-am dreptul să-mi duc grija? Duc, totuşi, grija ta.

SATURIO

Sunt eu om rău?

FATA

N-am spus-o, şi n-am s-o spun vreodată;
Dar n-aş vrea să bârfească, pe drept cuvânt, o lume.

SATURIO

Bârfească-oricine,-n voie; de hotărârea mea
Eu nu mă las.

FATA

Şi totuşi, dacă m-asculţi, ai face
Cu-nţelepciune totul, nu altfel.

SATURIO

Aşa-mi place.

FATA

Eu nu pot să te-mpiedic, o ştiu, să-ţi placă-aşa;
Ci de mi-ar sta-n putere, nu ţi-ar mai place-aşa.[1]

SATURIO

Tu vrei sau nu, răspunde, s-asculţi de tatăl tău?

FATA

Vreau, da.

SATURIO

Ştii bine rolul?

---

[1] Text şi sens controversat. După unii editori sensul versului ar fi: *„Ci de mi-ar sta-n putere, ce-ţi place, nu ţi-ar place"*; după alţii: *„Ci de mi-ar sta-n putere, ce-ţi place, nu mi-ar place"*.

FATA

De-a fir-a-părul, tot.

SATURIO

Şi cum ai fost răpită?

FATA

Ştiu tot, de-a fir-a-părul.

SATURIO

Şi cine-ţi sunt părinţii?

FATA

Am tot, aici, în minte.
Mă-mpingi, mă-ndemni cu sila să fac un lucru rău.
Ia seama, când vreodată vei vrea să mă măriţi,
Tot zgomotul de-acuma să nu-mi alunge mirii.

SATURIO

Taci, proasto. Nu vezi, oare, cum merge astăzi lumea?
Oricare-i faima fetei, uşor i-i măritişul.
Când are zestre, vina defel nu mai e vină.

FATA

Atunci, o, tată,-ncearcă să-ţi aminteşti că eu
N-am niciun fel de zestre.

SATURIO

Te rog, să nu spui asta.
Slăviţi să fie zeii şi bunii mei străbuni,
Dar nu eşti fără zestre, ba chiar te-aşteaptă-n casă;
Avem, copilă dragă, un cufăr plin cu cărţi.
Şi dacă-ţi duci cu bine şi pân'la capăt treaba,
Dictoane şase sute din ele-ţi dau ca zestre,
Şi atice, cu toate; sicilian niciunul[1].
Tu poţi, cu-atâta zestre, să iei un cerşetor.

FATA

Vrei să mă duci, o, tată, unde-ai făgăduit?
Chiar vinde-mă, de-ţi place, fă tot ce vrei cu mine.

SATURIO

Vorbeşti frumos şi bine. Urmează-mă.

---

[1] Înţepătură la adresa sicilienilor, care vorbeau o greacă oarecum diferită de cea a atenienilor, şi, deci, considerată mai puţin autentică.

FATA

Supusă.

(Intră amândoi la Toxilus.)

SCENA II

DORDALUS

(singur)

Mă tot întreb ce are de gând vecinul meu.

(arătând casa lui Toxilus)

Ce mi-a jurat că astăzi îmi numără bănuţii?
De-o fi să treacă ziua şi nu mi-i pune-n mână,
Eu o să-mi pierd bănuţii, el numai jurământul.
Dar se deschide uşa; să văd cine-o să iasă.

SCENA III

TOXILUS, DORDALUS

TOXILUS

(vorbind către cei din casă)

Vă îngrijiţi de toate; mă-ntorc pe dată.

DORDALUS

Oh

Drag Toxilus, cum merge?

TOXILUS

Oh, baltă-a stricăciunii,
Tău puturos şi cloacă obştească, necinstit,
Murdar, fără credinţă şi lege, spaimă-a lumii,
Om hrăpăreţ şi lacom de banii celorlalţi,
Hoţ, răpitor, prădalnic – nici nu-mi ajung trei sute
De versuri ca să-nşirui a tale mârşevii —

(îi întinde săculeţul cu bani, dar de fiecare dată când Dordalus e gata să-l apuce, el îl trage înapoi)

Îţi iei odată banii? Ia-ţi banii, om mişel.
Ci haide, ţine-ţi banii; nu vrei să ţii bănuţii?
Poţi tu să iei bănuţii, mocirlă omenească?
Nu bănuiai că banii oricând îi pot avea,
Când nu mi-ai dat crezare decât pe jurământ?

DORDALUS

(răsuflă lung; ironic)

Dă-mi voie să răsuflu, ca să-ţi răspund în voie.

Fruntaş măreţ al obştii, soios sălaş de sclavi,
Liberator de târfe, istovitor de bice,
Prăpăditor de ştreanguri şi cetăţean al morii[1],
Sclav veşnic şi om lacom, mâncău, tâlhar, fugar –
Dă banii mei degrabă, dă-mi banii, lighioană.
Pot eu să-mi cer bănuţii? Bănuţii mei, am zis.
De ce nu-mi dai bănuţii, te-ntreb? Nu ţi-e ruşine?

(Strigă din ce în ce mai tare.)

Bănuţi vrea negustorul, tu, sută-n sută sclav,
Pe libertatea fetei – ca să te ştie lumea.

TOXILUS

(admirativ)

Te rog să taci, pe Hercle! Ai glas atât de tare!

DORDALUS

Am limbă ce plăteşte cât se cuvine-oricui.
Nu mi se vinde sarea mai ieftin decât ţie.
De nu m-ajută limba, nu-i dau să lingă sare.

TOXILUS

Nu-ţi mai ieşi din fire. M-am supărat pe tine

[1] Text nesigur.

Că n-ai vrut nicio clipă să mă-mprumuţi cu banii.

DORDALUS

Ce lucru de mirare că nu ţi-am dat un sfanţ,
Ca să mă joci pe deşte, întocmai ca zarafii:
Cum le-mprumuţi un lucru, din piaţă,-ntr-o clipită
Ei o tulesc mai sprinteni ca iepurele-n circ[1].

TOXILUS

(întinzându-i săculeţul)

Poftim!

DORDALUS

Mi-l dai?

(Ia săculeţul.)

TOXILUS

Acolo sunt şase sute-n cap
De sfanţi, toţi unu şi-unu. Eliberează fata
Şi mi-o trimite-n grabă.

---

[1] Asemenea spectacole, nevinovate şi groteşti, ţineau loc de prolog sau de antract la luptele sângeroase ale gladiatorilor cu fiarele.

DORDALUS

Îndată-ai s-o primeşti.
Pe Hercle! nu ştiu cine să-mi cerceteze banii.

TOXILUS

Cum asta, îţi e teamă din mâna ta să-i laşi?

DORDALUS

Te minunezi, de parcă zarafii n-ar fugi
Mai repede ca roata rostogolită-n goană[1].

TOXILUS

Strecoară-te, atuncea, prin ulicioare-n for:
Dar fata, ţine minte, trimite-o prin grădină
La mine.

DORDALUS

Într-o clipă.

TOXILUS

Să n-o zărească nimeni.

[1] Text corupt; sens aproximativ.

DORDALUS

Eşti înţelept.

TOXILUS

Şi mâine la templu se va duce[1].

DORDALUS

...

TOXILUS

Stai de vorbă, când trebuia să vii.

(Dordalus iese.)

[1] După actul solemn al eliberării, cei eliberaţi (liberţii) se duceau să-şi taie părul şi să-şi primească boneta corespunzătoare noii lor stări (*pileus*) în templul Feroniei, patroana eliberaţilor.

ACTUL AL PATRULEA

SCENA I

TOXILUS

(singur)

Când te-ngrijeşti de-o treabă cu minte şi măsură,
Ea merge parcă dusă de mâna ta, cum vrei.
Izbânda unor treburi de care te-ngrijeşti,
Pe legea mea, atârnă de felul cum le-ncepi.
Un fleac de om, un leneş dă greş în tot ce face,
Când omul de ispravă cu bine isprăveşte.
Eu mi-am pornit urzeala viclean şi iscusit;
De-aceea nu-mi fac grijă că va sfârşi cu bine.
Am să-l încurc chiar astăzi pe negustorul meu,
De n-are să mai ştie nicicum să se descurce.

(Apropiindu-se de casă.)

Hei, Sagaristio! vino afară cu fecioara
Şi cu scrisoarea-aceea pecetluită,-adusă
Din Persia, de tine, de la stăpânul meu.

SCENA II

SAGARISTIO, în veşminte persane,
FATA, deghizată la fel, TOXILUS

SAGARISTIO

M-ai aşteptat?

TOXILUS

O, straşnic! mi te-ai gătit regeşte.
Tiara de minune ajută-mbrăcămintea.

(Întorcându-se către fată.)

Străinei, săndăluţa îi vine ca pictată!
V-aţi învăţat şi rolul?

SAGARISTIO

Cum, nici actorii comici
Sau tragici nu-i învaţă.

TOXILUS

Mi-ajuţi atât de mult!
Hai du-te-n partea ceea, ascunde-te şi taci,

Când vezi că-ncep cuvântul cu negustorul,-atunci
E bine să te-apropii. Duceţi-vă-amândoi.

(Cei doi pleacă.)

SCENA III

DORDALUS, TOXILUS

DORDALUS

(fără să-l vadă pe Toxilus)

Când zeii-i sunt prielnici, omul s-alege cu folos mereu:
Cum şi eu, azi, economie de două pâini pe zi făcut-am.
Iar sclava mea stăpână-şi este ei însăşi; banii-au biruit.
De azi, ea va mânca la altul, nu se mai satură la mine.
Sunt bun, sunt cetăţean de treabă, şi azi, prin fapta mea măreaţă,
Nu cresc Atenei măreţia, cu-o cetăţeană-mbogăţind-o?
Ce cumsecade-am fost, ce multă bună-credinţă-am dovedit!
Nici n-am cerut vreo chezăşie; atât m-am încrezut în ceilalţi;
Şi nici n-am teamă că vreunul are să-şi nege datoria.
Vreau să fiu bun de azi încolo – cum n-a mai fost, cum nu e nimeni.

TOXILUS

(aparte)

Pe ăsta-l fac să pice-n cursă prin vicleniile-mi dibace;
L-aşteaptă, bine pregătită, capcana mea. În cale-i ies.

(Tare.)

Ce faci?

DORDALUS

(vesel şi sincer)

Mă-ncred.

TOXILUS

Pe Hercle! spune-mi, de unde vii?

DORDALUS

(idem)

Mă-ncred în tine.

Dorinţele-mplinească-ţi zeii.

TOXILUS

Ai liberat copila-aceea?

DORDALUS

Mă-ncred, îţi jur; mă-ncred în tine.

TOXILUS

Înc-o libertă ai?

DORDALUS

Mă chinui.

Şi-ţi spun că eu mă-ncred în tine.

TOXILUS

Ba spune clar: ai liberat-o?

DORDALUS

(ridicând din umeri)

Vorbeşte, du-te-n for, la pretor, dacă nu vrei să-mi dai crezare.

E liberă. Auzi?

TOXILUS

Atuncea, rog zeii să te răsplătească!

N-am să mai vreau de-acuma răul nici ţie, nici cuiva
de-al tău.

DORDALUS

(ironic)

Hai, nu jura; mă-ncred în tine.

TOXILUS

Şi unde-i ea acum?

DORDALUS

La tine.

TOXILUS

La mine?

DORDALUS

(cu o ironică insistenţă)

Da; la tine-am zis.

TOXILUS

Ajute-mi zeii, pentru asta să-ţi răsplătesc c-un mare bine.

(Misterios.)

Am tăinuit de tine-un lucru; acuma-l spun, şi-ţi dau pe mână
O treabă straşnică; de mine vreau toată viaţa să-ţi aduci Aminte.

DORDALUS

(neîncrezător)

Binele din gură şi-n fapte vreau să fie bine.

TOXILUS

Îl meriţi doar, şi-ţi dau ce meriţi;

(întinzându-i tăbliţele pe care până atunci le ţinuse ascunse)

şi ca să schimb în faptă vorba,
Citeşte-aici.

DORDALUS

Ce mă priveşte?

TOXILUS

Da, te priveşte, ai să vezi
Tocmai din Persia stăpânul mi le-a trimis.

DORDALUS

Când?

TOXILUS

Nu de mult.

DORDALUS

(a cărui curiozitate sporeşte)

Ce spun tăbliţele?

TOXILUS

Pe ele întreabă-le; să-ţi spună ele.

DORDALUS

(luând tăbliţele)

Hai, dă-mi-le.

TOXILUS

Citeşte tare.

DORDALUS

Taci, când citesc.

TOXILUS

Sunt mut; citeşte.

DORDALUS

(citind)

„Pe Toxilus şi-ntreaga familie-i salută Timarchides.
Mi-ar place să ştiu c-o duceţi bine.
Eu bine-o duc pe-aicea, şi fac bănoase treburi,
Dar nu vin mai devreme, acasă, de opt luni;
Atât de multe treburi mă-ntârzie pe-aici.
Persanii cucerit-au Chrysopolis[1], o veche
Cetate arăbească vestită-n bogăţii;
Curând o să se vândă-n folosul public prada
Întreagă; şi de-aceea nu vin mai iute-acasă.
Dă bună găzduire şi poartă grija celui
Ce vine cu scrisoarea. Ascultă-l, fă-i pe voie,
Căci m-a primit cu toată cinstirea-n casa lui.“

[1] Chrysopol este numele din palimpseste; în manuscrisele palatine figurează Cleusipolim, pe care vechii editori l-au corectat în Eleusipolis. Cu toate că lectura palimpsestelor este cu certitudine bună, nu se cunoaşte niciun oraş arab numit astfel; un Chrysopolis a existat însă în Bithynia. Mai târziu, în epoca imperială, cuvântul se întâlnea în mod obişnuit ca nume de femeie. Dar nici Plaut, nici modelele sale nu cunoşteau temeinic geografia Orientului. Chrysopolis însemna, de altfel: *Oraşul de aur.*

(Către Toxilus, întrerupând lectura.)

Ce-mi pasă de isprăvi persane şi că stăpân'tu se descurcă
În treburi?

TOXILUS

Taci, flecar bezmetic; nu ştii ce bine te aşteaptă,
Nici că Fortuna norocoasă ţi-aprinde steaua bucuriei.

DORDALUS

Cine-i Fortuna norocoasă?

TOXILUS

(arătându-i tăbliţele)

Întreabă-le, să-ţi spună ele;
Nici eu nu ştiu mai mult ca tine, deşi le-am dat o
buchiseală.
Dar, hai, citeşte, ca să afli cum vine vorba.

DORDALUS

(pregătindu-se să reia lectura)

Ai dreptate;
Tăcere.

TOXILUS

Ai s-ajungi îndată la partea care te priveşte.

DORDALUS

(citind)

„Cel care-ţi înmânează tăbliţele aduce
O fată-ncântătoare, aparte mult, răpită
De la părinţi şi dusă-n Arabia, departe.
Vreau să-l ajuţi pe-acolo s-o vândă cât mai iute,
Pe seama celui care o cumpără, desigur;
El n-o chezăşuieşte şi nu dă niciun gaj.
Fă-n aşa fel ca plata cinstit să şi-o primească.
Ai grijă, poartă grija străinului. Cu bine.“

TOXILUS

Ei, bine? După-aceste rânduri de-aici, încredinţate cerii,
Îmi dai sau nu crezare?

DORDALUS

Unde-i străinul ce-a adus scrisoarea?

TOXILUS

Soseşte-ndată, cred; pe navă s-a dus s-o caute.

DORDALUS

(scuturând din cap)

Nu vreau

Încurcături şi nici procese. De ce să-mi pierd eu, poate,
banii?
Dacă n-o dă cu chezăşie, ce trebuinţă am s-o cumpăr?

TOXILUS

Taci sau nu taci? Nu te ştiusem nicicum atât de nătărău.
De ce te temi?

DORDALUS

De tot, pe Hercle! M-am fript de-atâtea ori, şi ştiu
Prea multe, ca să mai alunec într-o asemenea mocirlă.

TOXILUS

Niciun pericol nu e, crede-mi.

DORDALUS

Ştiu; dar am temerile mele.

TOXILUS

Şi-apoi, eu n-am niciun amestec; fac totul numai pentru
tine,
Şi-ţi dau, naintea tuturora, o treabă straşnică pe mână.

DORDALUS

Îţi mulţumesc; dar e mai bine să-nveţi pe pielea celorlalţi
Decât pe-a ta.

TOXILUS

Nu are cine, hăt, din Arabia să vină
Ca s-o mai ceară. Vrei s-o cumperi?

DORDALUS

(înmuiat)

Măcar să văd şi eu ce soi
De marfă este.

TOXILUS

Ai dreptate.

(Privind în direcţia portului.)

Dar, ce minune, chiar îl văd
Venind pe-acela ce-mi aduse scrisoarea.

DORDALUS

(arătându-l pe Sagaristio, care vine însoţit de fata lui Saturio)

Ăla?

TOXILUS

El e, da.

DORDALUS

Şi fata este cea răpită?

TOXILUS

Ştiu tot atâta ca şi tine,
Doar că, oricine-i ea, pe Hercle! îmi pare o făptură-
aparte.

DORDALUS

(cu o prefăcută indiferenţă)

Da, nu arată rău, pe Pollux!

TOXILUS

Vorbeşte cu dispreţ, mişelul!
Zic să-i luăm seama în tăcere, o vreme.

DORDALUS

Sfatul tău e bun.

(Se retrag într-un colţ.)

SCENA IV

SAGARISTIO, TOXILUS, FATA, DORDALUS

SAGARISTIO

Nu-ţi pare un oraş, Atena, înfloritor şi fericit?

FATA

Eu n-am văzut decât oraşul, nu oamenii şi-a'lor moravuri.

TOXILUS

(încet, către Dordalus)

Auzi cu câtă uşurinţă şi cât de cugetat vorbeşte?

DORDALUS

Nu pot să judec dintr-o vorbă întreaga ei
înţelepciune.

SAGARISTIO

Şi ce-ai văzut? Ce-ntăritură oraşu-l apără mai bine?

FATA

De au virtuţi locuitorii, au cea mai bună-ntăritură;
Doar să alunge Rea-credinţa, Zgârcenia, Delapidarea,
Invidia, a patra,-a cincea: Ambiţia, a şasea: Bârfa,
A şaptea: Vorba-fărdelege...

TOXILUS

(aparte)

Grozav!

FATA

A opta: Nepăsarea,
A noua: Nedreptatea,-a zecea, şi cea mai rea din toate:
Crima –
Când le alungă, o cetate chiar şi de-un zid e apărată;
Când le primeşte, nicio sută de-ntărituri nu pot s-o scape.

TOXILUS

(încet către Dordalus)

Ce spui?

DORDALUS

Ce vrei să spun?

TOXILUS

Eşti una din cele zece prăpădenii;
Ar trebui să pleci din ţară.

DORDALUS

Cum, cum?

TOXILUS

Ca un sperjur ce eşti.

DORDALUS

Ea nu vorbeşte rău.

TOXILUS

Grozav e prilejul; cumpăr-o pe dată.

DORDALUS

Cu cât o cercetez, pe Pollux! mai mult îmi place.

TOXILUS

Ah, pe zei!

De-o cumperi, nimeni de pe lume n-ajunge mai bogat
ca tine.
Poţi să-i despoi cum vrei pe oameni de bunuri şi de
sclavii lor;
Poţi cu mărimi să fii prieten, să-ţi caute prietenia,
Să vrea la tine să petreacă.

DORDALUS

Ba n-am să-i las defel să intre.

TOXILUS

Şi tărăboi la prag ţi-or face şi uşa ţi-or aprinde-o noaptea.
De-aceea porunceşte-n grabă cu uşi de fier să-nchidă casa,
Din fier durează-ţi una nouă, cu pragul făurit din fier,
Cu drugi de fier, inel aşijderi. Nu te zgârci nicicum la
fier;
Chiar tu va trebui cu fiare să-ţi legi picioarele-amândouă.

DORDALUS

Du' să te spânzuri.

TOXILUS

Tu – s-o cumperi; ascultă bine ce-ţi vorbesc.

DORDALUS

Măcar să ştiu cât mi se cere.

TOXILUS

Nu vrei să-l chem?

DORDALUS

M-apropii eu.

TOXILUS

Ce faci, străine?

SAGARISTIO

Vin cu fata, cum îţi spusesem mai nainte.
De astă-noapte-n port e nava. Acum, dacă se poate,-aş vrea
S-o vând degrabă; sau, altminteri, plec cât mai repede se poate.

DORDALUS

(către Sagaristio)

Bine-ai venit la noi, băiete!

SAGARISTIO

Da, bine, dacă bine-oi vinde-o.

TOXILUS

Sau el îţi e cumpărătorul, sau altul nu găseşti mai bun.

SAGARISTIO

Îi eşti prieten?

TOXILUS

Tot atâta ca şi măreţii zei din ceruri.

DORDALUS

Atunci, îmi eşti duşman, pe Hercle! Căci nu e zeu şi nici va fi
Atât de voitor de bine s-ajute negustori de sclave.

SAGARISTIO

(către Dordalus)

Pe scurt: ai vrea s-o cumperi?

DORDALUS

Dacă vrei tu s-o vinzi, şi eu aş vrea
S-o cumpăr; dacă nu ai grabă, nici eu prea mult nu mă
grăbesc.

SAGARISTIO

Te las pe tine să faci preţul.

DORDALUS

A ta e marfa; tu faci preţul.

TOXILUS

(către Sagaristio, cu o prefăcută naivitate)

Dreptate are.

SAGARISTIO

(către Dordalus)

Vrei să cumperi mai ieftin?

DORDALUS

Vrei să vinzi mai scump?

TOXILUS

Vreţi amândoi acelaşi lucru.

DORDALUS

(către Sagaristio)

Hai, spune preţul, fără-nconjur.

SAGARISTIO

Ţi-o spun cinstit: eu chezăşie nu pot să dau; ştiai?

DORDALUS

Ştiam.
Ci spune preţul de pe urmă, cu cât, adică, pot s-o am.

TOXILUS

Taci, taci din gură; n-ai, pe Hercle! nici cât
copiii-nţelepciune.

DORDALUS

De ce?

TOXILUS

Copilei, mai nainte, ar trebui să-i ceri, îmi pare,
Să-ți spună totul despre dânsa.

DORDALUS

Pe Hercle! sfatul nu e prost.
Cât de dibaci sunt eu în toate, azi, fără tine,-aş fi căzut
În cursă. Bine-i c-un prieten alături să porneşti o treabă.

TOXILUS

(către Dordalus, continuând să-l sfătuiască)

Din care neam, din care țară se trage, şi din ce părinți –
Să nu te-aud că viclenia-mi, ori sfatu-mi rău te-mping
s-o cumperi –
Țin tare mult s-o-ntrebi.

DORDALUS

Nici vorbă, sunt de părerea ta, mă jur.

TOXILUS

(către Sagaristio)

De nu te supără, i-ar pune vreo câteva-ntrebări.

SAGARISTIO

Prea bine;
Oricâte vrea.

TOXILUS

(către Dordalus)

Ce stai? Vorbeşte şi tu cu omul, ca să poţi
Vorbi, pe urmă, şi cu fata, şi s-o întrebi ce-ţi place; mie
Mi-a dat, desigur, învoiala; ţin, totuşi, mult s-o capeţi tu,
Altminteri, de nimic te crede.

DORDALUS

Cinstit e sfatul tău. Străine,
Aş vrea s-o-ntreb ceva pe fată.

SAGARISTIO

Ce vrei, cât vrei şi cum îţi place.

DORDALUS

Zi-i, deci, să vină-aproape.

SAGARISTIO

(către fată)

Vino, şi poartă-te frumos cu dânsul.

(Către Dordalus.)

Întreab-o tot ce vrei şi-ţi place.

TOXILUS

(către fată, de care s-a apropiat, în timp ce Dordalus a vorbit cu Sagaristio)

Acum e rândul tău, la luptă
Mergi sub auspicii fericite.

FATA

Sunt bune-auspiciile; taci.
Purta-voi grija ca să intre o pradă cât mai mare-n castru.

TOXILUS

(făcând semn lui Dordalus să se îndepărteze de Sagaristio)

Aduc eu fata; du-te-acolo.

DORDALUS

Fă tot ce e-n folosul nostru.

(Se îndepărtează.)

TOXILUS

(către fată)

Pe-aici, copilă.

(Încet.)

Vezi, ai grijă!

FATA

(idem)

Taci; o să-ţi placă, las'pe mine.

TOXILUS

Urmează-mă.

(Către Dordalus.)

Eu ţi-am adus-o; tu, dacă vrei să-ntrebi ceva...

(Vrea să se îndepărteze.)

DORDALUS

Nu, nu, rămâi.

TOXILUS

Am datoria s-ascult de oaspete, precum Stăpânul mi-a cerut. Şi dacă el nu-mi îngăduie?

SAGARISTIO

Ba da.

TOXILUS

(către Dordalus)

Sunt gata să te-ajut.

DORDALUS

Pe tine, slujind prietenii, te-ajuți.

SAGARISTIO

(către Dordalus)

Întreabă.

TOXILUS

(către fată)

Hei, ia bine seama.

FATA

Destul. Cu toate că sunt sclavă,
Știu să răspund la ce mă-ntreabă şi numai adevăru-l spun.

TOXILUS

(arătându-l pe Dordalus)

Copilo, e om bun.

FATA

Mi-nchipui.

TOXILUS

Şi multă vreme nu-i slujeşti.

FATA

O cred, pe Pollux! de-or să-şi facă părinţii grabnic
datoria.

DORDALUS

(către fată)

Să nu te miri că vrem, copilo, să ştim de unde, din, ce ţară
Eşti tu, şi cine-ţi sunt părinţii.

FATA

De ce, stăpâne, m-aş mira?

(Izbucnind în lacrimi.)

Sclavia-ntruna mă sileşte să nu mă mir de soarta rea.

DORDALUS

(mişcat)

Nu plânge.

TOXILUS

(aparte)

Ah, trăsni-o-ar zeii! Şireată e şi iscusită.
Ce minte ageră; cum ştie să dea din gură!

DORDALUS

Cum te cheamă?

TOXILUS

(Aparte.)

De n-ar greşi-o, vai!

FATA

În ţară, Câştigătoarea m-am numit.

TOXILUS

(către Dordalus)

Un nume fără preţ, un nume de cel mai bun augur. O cumperi?

(Aparte.)

De n-ar greşi-o; pân'acum s-a descurcat.

DORDALUS

(către fată)

Dacă te cumpăr,
Ar trebui, Câştigătoareo, să-mi creşti câştigul.

TOXILUS

Ah, de-o cumperi,
Mă jur că nu sfârşeşte luna şi n-o mai ţii la tine, sclavă.

DORDALUS

E şi dorinţa mea, pe Hercle!

TOXILUS

Ca să-ţi atingi dorinţa, ia-o.

(Aparte.)

Hm, pân-acuma n-a greşit-o.

DORDALUS

Şi unde te-ai născut?

FATA

Mi-a spus
Măicuţa că-n bucătărie, în colţul de pe mâna stângă.

TOXILUS

(către Dordalus)

Noroc îţi poartă curtezana: a fost născută la căldură.
În locul unde totdeauna sunt lucruri bune, din belşug.

(Aparte.)

S-a prins în cursă, dac-o-ntreabă de locul naşterii
bătrânul.
Frumos l-a păcălit, pe Hercle!

DORDALUS

De ţara ta te-am întrebat.

FATA

Am alta eu, decât aceasta?

DORDALUS

Pe-aceea care-a fost, numeşte-o.

FATA

Ce-a fost, de nu mai e şi-acuma, e ca şi cum nici n-ar fi fost.
Cu ce folos, când moare omul, încerci să afli cine-a fost?

TOXILUS

(cu emfază)

Zei milostivi, mintoase vorbe!

(Compătimitor.)

Şi totuşi, câtă milă-mi face.

DORDALUS

Şi totuşi vreau să-mi spui odată din care ţară eşti, copilo.

(Fata nu răspunde.)

Ei, taci?

FATA

Am spus: aici sunt sclavă, aceasta deci e ţara mea.

TOXILUS

Ci las-o baltă. Nu-ţi dai seama că se fereşte să ţi-o spună,
Să nu-şi reamintească-atâtea nenorociri?

DORDALUS

Şi tatăl tău?
E la duşman captiv?

FATA

Nu, nu e, dar şi-a pierdut averea toată.

TOXILUS

(cu o falsă admiraţie)

Se trage dintr-un neam de seamă; nu ştie nicidecum să mintă.

DORDALUS

(către fată)

Dar cine-a fost? Şi cum îl cheamă?

FATA

De ce ţi-aş spune cine-a fost?
Azi s-ar numi Nefericitul, cum eu, pe drept, Nefericita.

DORDALUS

Ce faimă-avea la el în ţară?

FATA

Bine văzut şi preaiubit
Era de sclavi şi oameni liberi.

TOXILUS

Nefericit pe drept i-ai zis,
Căci e pierdut şi el, sărmanul, şi cei pe care i-a-ndrăgit.

DORDALUS

(încet către Toxilus)

Cred că o cumpăr.

TOXILUS

„Cred" şi-acuma? E dintr-un neam ales, nici vorbă;
Cu fata asta faci avere.

DORDALUS

Dea zeii!

TOXILUS

N-ai decât s-o cumperi.

FATA

(către Dordalus)

Ţi-o spun pe faţă: dacă află c-am fost vândută,-al meu părinte
Va şi veni aici la tine să mă răscumpere.

TOXILUS

(către Dordalus)

Ei?

DORDALUS

Ce e?

TOXILUS

Ai auzit?

FATA

I-i risipită averea, dar amici mai are.

DORDALUS

Nu plânge; fi-vei liberată, dacă te laşi niţel trântită.
Ai vrea să fii a mea?

FATA

De vreme ce n-am să fiu mult timp, aş vrea.

TOXILUS

Vezi cât iubeşte libertatea? Cu ea, ţi-am spus, dai lovitura.
Ci ia-o, dacă-o iei.

(Arătându-l pe Sagaristio.)

La dânsul mă-ntorc.

(Către fată.)

Hai, vino.

(Către Sagaristio.)

Ţi-am adus-o.

DORDALUS

Vrei, tinere, s-o vinzi?

SAGARISTIO

Mi-ar place mai mult s-o vând, decât s-o pierd.

DORDALUS

Atunci, fii cât mai scurt la vorbă: cu cât ai vinde-o, spune preţul.

SAGARISTIO

Sunt, dacă-ţi place: ca s-o cumperi, ţi-o dau cu-o sută, doar, de mine.

DORDALUS

E mult.

SAGARISTIO

Optzeci.

DORDALUS

E mult.

SAGARISTIO

Din suma pe care am s-o spun, nu las Niciun bănuţ.

DORDALUS

Şi care-i? Spune-o mai repede, vorbeşte-odată.

SAGARISTIO

Pe-a ta răspundere, ia seama, o las doar la şaizeci de mine.

DORDALUS

(către Toxilus)

Tu ce mă sfătui?

TOXILUS

Ţi-au luat mintea, pesemne, zeii, om netrebnic,
De zăboveşti, să scapi prilejul.

DORDALUS

(către Sagaristio)

Îi dau.

TOXILUS

(către Dordalus)

Iuha, bun chilipir!

Dă fuga, iute, şi-adu banii.
Trei sute să fi dat, şi nu e prea mult; ai luat-o pe nimic.

SAGARISTIO

(către Dordalus)

Hei, tu, mai adu zece mine, ca să-i plăteşti îmbrăcămintea.

DORDALUS

Ba nu-ţi aduc, opresc vreo zece.

TOXILUS

(către Dordalus)

St, taci; el caută – nu vezi? –
O pricină să strice târgul. Nu te grăbeşti s-aduci bănuţii?
... [1] aşa cum merită, s-a prins.

DORDALUS

(către Toxilus)

Să-l ţii pe loc.

TOXILUS

Nu intri-n casă?

[1] Lacună în original.

DORDALUS

Ba intru, şi mă-ntorc cu banii.

(Intră în casă.)

SCENA V

SAGARISTIO, TOXILUS, FATA

TOXILUS

Pe Pollux! de minune ne-ai ajutat, copilo,
La timp, cu-nţelepciune şi cu măsură.

FATA

(cu modestie)

Omul

De bine recunoaşte şi preţuieşte-un bine.

TOXILUS

(către Sagaristio)

Auzi, persane?-ndată ce umfli bănişorii,
Te faci că pleci spre navă.

SAGARISTIO

Povaţă de prisos.

TOXILUS

Apoi, prin ulicioară, spre mine o coteşti,
Şi intri prin grădină.

SAGARISTIO

Aşa va fi, cum zici.

TOXILUS

Şi nu-ncerca bănuţii să-i muţi la tine-acasă,
Ţi-o spun.

SAGARISTIO

Mă crezi în stare să fac ce-ai face tu?

TOXILUS

Tăcere,-nchide gura; soseşte, vine prada.

SCENA VI

DORDALUS, SAGARISTIO, TOXILUS, FATA

DORDALUS

(întinzând un săculeţ cu bani lui Sagaristio)

Aicea, înăuntru, şaizeci de mine sunt,
Fără doi sfanţi, străine.

SAGARISTIO

Şi pentru ce-i opreşti?

DORDALUS

Plăteşte sacu-acesta sau mi-l trimite-acasă.

SAGARISTIO

Te temi că te dezvălui cum eşti, neguţător
Scârbos şi preanemernic, şi să nu-ţi fur un sac?

TOXILUS

(către Sagaristio)

Ah, taci; nu-i de mirare, doar e neguţător.

DORDALUS

Am început sub bune auspicii ziua-aceasta;
O pagubă, chiar mică, m-ar supăra grozav.
Hai, ia-l, te rog.

(Îi întinde săculeţul.)

SAGARISTIO

Pe umeri aşază-mi-l, de nu
Te superi.

DORDALUS

Cu plăcere.

(Îi pune săculeţul pe umăr.)

SAGARISTIO

(către Dordalus şi Toxilus)

Cu mine mai aveţi
Ceva?

TOXILUS

Ce te zoreşte atât?

SAGARISTIO

Am treburi multe:
În primul rând, se cade să duc nişte scrisori.
Apoi, un frate geamăn mi-i sclav pe-aici, se pare;
Încerc să-i dau de urmă, cumva, şi să-l răscumpăr.

TOXILUS

Ah, tu mă faci, pe Pollux! aminte să-mi aduc:
Cred c-am văzut pe-aicea un chip leit cu-al tău,
Şi nalt ca tine.

SAGARISTIO

Poate chiar frate-meu să fie.

DORDALUS

Dar cum te cheamă?

SAGARISTIO

(Vezi-ţi)[1] de treburile tale.

[1] Lacună în original; text presupus.

DORDALUS

Nu-i treaba mea să aflu?

SAGARISTIO

Ascultă, ca să afli:
Învanflecăritorus, Femeivânzătorides,
Înşirăgogoşides, Argînţişterpelichides,
Catinetrăncănides, Flechides, Linguşides,
Unlucruînsuşides Epevecides. Iată!

DORDALUS

Pe Hercle!-n multe feluri se scrie al tău nume.

SAGARISTIO

Aşa-i la noi, persanii; avem cu toţii nume
Şi lungi şi încurcate. Mai vrei ceva cu mine?

DORDALUS

Mergi sănătos.

SAGARISTIO

Cu bine; mi-i sufletul pe navă.

TOXILUS

Ci pleacă mâine, astăzi cinează-aici.

SAGARISTIO

Cu bine.

(Iese.)

SCENA VII

TOXILUS, DORDALUS, FATA, SATURIO

TOXILUS

Fiindc-a plecat străinul, putem vorbi pe faţă.
Te bucuri azi, Dordalus, de-o fericită zi.

(Arătând fata.)

Căci nu ai cumpărat-o, ci pe nimic ai luat-o.

DORDALUS

(îngrijorat)

El a ştiut ce face când a vândut, pe-ntreaga-mi
Răspundere, o fată de la părinţi răpită.
Cu banii mei a şters-o. Şi dacă se iveşte

Vreo plângere-mpotriva-mi? Pe unde-alerg să-l caut?
Prin Persia? Prostie!

TOXILUS

(făcând pe supăratul)

În loc să-mi mulţumeşti
Că ţi-am făcut un bine.

DORDALUS

Ba ţie-ţi mulţumesc,
Da, Toxilus, din suflet; ca să m-ajuţi, văzut-am,
Ai pus atâta râvnă.

TOXILUS

Ce face? Toată râvna[1].

DORDALUS

(aducându-şi deodată aminte)

Phii! mai aveam în casă nişte porunci să dau,
Şi mi-am uitat.

[1] Textul replicii este nesigur.

(Arătând fata.)

Ai grijă de ea.

TOXILUS

(în bătaie de joc)

O, toată grija.

(Dordalus iese.)

FATA

Văd că-ntârzie tata.

TOXILUS

Să-l înştiinţez.

FATA

E vremea.

TOXILUS

(apropiindu-se de casă)

Hei, vino, ieşi, Saturio. Acum ar fi prilejul
Să nimicim duşmanul.

SATURIO

(ieşind)

Da, vin; e prea târziu?

TOXILUS

Treci iute-n colţ, acolo, să nu te vezi, şi taci,
Iar când mă vezi pe mine vorbind cu negustorul,
Fă tărăboi.

SATURIO

O vorbă, cui e deştept, i-ajunge.

TOXILUS

Şi, cum plec eu...

SATURIO

Tăcere; ştiu tot ce vrei să zici.

(Se îndepărtează.)

SCENA VIII

DORDALUS, TOXILUS, FATA

DORDALUS

Am sfâşiat cu biciul toţi oamenii din casă,

Atâta murdărie pe lucruri au lăsat.

TOXILUS

Ah, iată-te.

DORDALUS

Mă iată.

TOXILUS

Azi, fără să mă laud,

Te-am copleşit de bine.

DORDALUS

E drept; îţi mulţumesc.

TOXILUS

Mai vrei ceva din parte-mi?

DORDALUS

Tot binele ţi-l vreau.

TOXILUS

Pe Pollux! o urare pe care-o pun în faptă,
Ducându-mă la fata de tine liberată.

(Intră în casă.)

SCENA IX

SATURIO, FATA, DORDALUS

SATURIO

(cu o înfăţişare de om furios la culme)

Să mor de nu fac moarte de om. Dar am noroc,
Că-l văd în faţa casei.

FATA

Părinte scump, salut.

SATURIO

Salut, copila tatii.

DORDALUS

(ghicind totul)

Vai, m-a pierdut persanul.

FATA

(către Dordalus, arătându-l pe Saturio)

E tatăl meu.

DORDALUS

Ce face? E tatăl tău? Sunt mort.
Nu-mi mai rămâne, bietul, decât să-mi plâng acele
Şaizeci de mine,-n hohot.

SATURIO

Îndată-ai să te plângi
Mai mult pe tine însuţi, năpârcă.

DORDALUS

M-a ucis.

SATURIO

Te chem la judecată.

DORDALUS

Şi pentru ce mă chemi?

SATURIO

Ai să auzi la pretor; te chem în faţa lui.

DORDALUS

Nu cauţi martori?

SATURIO

Gâde, socoţi că pentru tine
Aş trage de ureche vreun cetăţean, când faci,
Chiar tu, cu oameni liberi şi cetăţeni negoţ?

DORDALUS

O vorbă.

SATURIO

Nu.

DORDALUS

Ascultă.

SATURIO

Am asurzit; dă-i drumul.

Hai, mișcă, lighioană de fete-nfometată.

(Către, fată.)

Urmează-mă la pretor, copilo.

FATA

Te urmez.

(Ies toți trei.)

ACTUL AL CINCILEA

SCENA I

TOXILUS, SAGARISTIO, LEMNISELENIS

TOXILUS

(cu emfază)

Duşmanu-nvins e, cetăţenii scăpaţi sunt, liniştit e statul,
Semnată pacea, stins războiul, armata, garnizoana-ntregi,
Aşa cum, Iupiter, tu însuţi, şi voi, stăpâni din cer, aţi vrut,
Şi mulţumiri vă nalţ din suflet că mi-am zdrobit de tot vrăjmaşul,
Între părtaşii luptei prada o-mpart acuma-n drepte părţi.

(Către sclavii care încă sunt în casă.)

Veniţi cu toţii:-aicea, în faţa uşii vreau
Părtaşii la izbândă să mi-i cinstesc în voie.
Aduceţi iute paturi şi tot ce se cuvine.
Vreau mai întâi să îmi aduceţi (un vas cu vinul îndulcit,)[1]
Ca să-i înveselesc şi bucur şi ca să-i fericesc pe toţi
Cei ce mi-au înlesnit izbânda într-o-ncercare-atât de grea.

[1] Lacună în original; text presupus.

Mişeii doar primesc întruna şi nu dau binele-ndărăt.

LEMNISELENIS

(ieşind din casă)

Cum, Toxilus, mă ţii departe? Departe stai de mine?

TOXILUS

Vino;

Hai, vino şi mă-mbrăţişează.

LEMNISELENIS

(îmbrăţişându-l)

Cu drag.

TOXILUS

Ce dulce-mbrăţişare!

N-ai vrea, lumina vieţii mele, să ne lungim pe aceste paturi?

LEMNISELENIS

Vreau ce vrei tu.

TOXILUS

Şi eu de-asemeni. Hai, hai mai iute, Sagaristio.
Pe cel din capăt şezi.

SAGARISTIO

N-aş ţine; dă-mi mult doritul meu tovarăş[1].

TOXILUS

O clipă.

SAGARISTIO

Nesfârşită clipă.

TOXILUS

Şezi. Să petrecem ziua mea
De naştere-n desfăturI.

(Către sclavi.)

Apă vreau pentru mâini, şi puneţi masa.

(Aşezând o cunună pe fruntea iubitei sale.)

Primeşte-aceste flori, tu, floare. Fii tu ospăţului regina.

[1] Vasul cu vin.

LEMNISELENIS

(către Paegnium, care face pe paharnicul)

Băiete, hai, deschide jocul, de şapte ori ne umple cupa.

TOXILUS

Iuţeşte mâna, Paegnium; leneş mai torni în cupa mea.
Hai, dă-mi-o.

(Paegnium îi umple cupa.)

În cinstea mea, a voastră şi a iubitei mele.

(Către Lemniselenis.)

Ce zi senină, mult visată,
Răsplată-a zeilor din ceruri,
Că, liberă, te strâng în braţe.

LEMNISELENIS

Izbânda ta.

TOXILUS

(luând cupa)

În cinstea noastră!

(Întinde cupa către Lemniselenis, după ce a apropiat-o de buzele sale.)

Din mâna mea primeşte cupa,
Semn că cinstire dă iubitul iubitei sale.

LEMNISELENIS

Dă-mi-o.

TOXILUS

Ia-o!

LEMNISELENIS

În sănătatea tuturora, pizmaşi sau fericiţi ca mine!

SCENA II

DORDALUS, LEMNISELENIS, SAGARISTIO, TOXILUS, PAEGNIUM

DORDALUS

(întorcându-se prin partea opusă casei lui Toxilus; fără să-i vadă pe ceilalţi)

Eu singur dintre muritorii ce sunt, au fost, vor fi, s-or naşte[1],

[1] Text nesigur.

Sunt cel mai potopit de rele şi de necazuri încolţit.
Sunt mort, ucis! Cumplită ziuă, prăpădul vieţii
mele-ntregi,
Când Toxilus m-a dat de-a dura şi tot avutul mi-a-nhăţat.
Am azvârlit cu carul banii, şi pe nimic i-am azvârlit.
Persanul – să-l trăsnească zeii, pe toţi persanii, toată
lumea
Cu el odată, pentru răul ce Toxilus mi-a căşunat.
A pus la cale mârşăvia, că nu l-am păsuit cu banii.
Pe Pollux! am să-l pun în fiare, îl salt în furci, de mai
trăiesc;
Să i se-ntoarcă doar stăpânul, cum bine cred...

(Se întoarce şi îi vede pe ceilalţi.)

Dar ce văd oare?
Cam ce poveste-i asta? Iată-i la chef. Mă duc la ei.

(Se apropie furios de Toxilus.)

Salut,
Om bun,

(către Lemniselenis)

şi buna mea libertă.

LEMNISELENIS

(veselă, batjocoritoare)

Dordalus!

SAGARISTIO

(încins de vin, către Toxilus)

Cheamă-l.

TOXILUS

(către Dordalus, cu bunăvoinţă)

Dacă-ţi place,

Poftim aici.

SAGARISTIO

(către meseni şi sclavi)

Aplaudaţi-l.

TOXILUS

Dordalus, dragul meu, salut.

Vezi patul; şezi.

(Către sclavi.)

Aduceţi apă, ca să se spele pe picioare.

(Către Paegnium.)

Hai, toarnă-i.

DORDALUS

(către Paegnium, care se apropie de el cu un vas)

Nu m-atinge, scârbă, că dau cu tine de pământ.

PAEGNIUM

Eu numai una de ţi-oi trage cu ăst pocal, îţi sare ochiul.

DORDALUS

(către Toxilus)

Ce zici, tâlhar de tras în ţeapă? Frumos ai râs de mine astăzi?
M-ai prins cu dibăcie-n cursă? M-ai tras pe sfoară cu persanul?

TOXILUS

Fii bun şi vaită-te pe-aiurea.

DORDALUS

(către Lemniselenis)

Şi tu, liberta mea, ştiai,
Şi mi-ai ascuns?

LEMNISELENIS

E-o neghiobie să te boceşti, când poţi petrece
Voios. Amână şi tu plânsul.

DORDALUS

Îmi arde inima în piept.

TOXILUS

(către Paegnium)

Ia dă-i urciorul.

(Către Dordalus.)

Stinge focul din inimă, să nu-ţi aprindă
Şi căpăţâna.

DORDALUS

Râdeţi pe socoteala mea.

TOXILUS

(către Paegnium)

Vrei un cined, băiete, cu-nfăţişare-aparte?
Începe zbenguiala, cum ştii, e locul liber.

(Paegnium se apropie de Dordalus imitând seducţia.)

Hihi! ca basileii îl cucereşti, hazos.

PAEGNIUM

Nimic nu costă hazul; şi-mi place să-mi bat joc
De negustorul nostru...[1] după merit.

TOXILUS

Urmează.

PAEGNIUM

(se face că-l mângâie pe Dordalus şi îi trage o palmă)

Ţine asta, drag negustor de sclave.

DORDALUS

Vai mie, mă doboară.

PAEGNIUM

(lovindu-l din nou)

Atunci, şi pe-asta ţine-o.

[1] Lacună în original.

DORDALUS

Hai, bate-ţi joc, în lipsa stăpânului, de mine.

PAEGNIUM

(lovindu-l iar)

Vezi câtu-s eu de gata porunca să-ţi ascult?
Tu, pentru ce, la rându-ţi, nu îmi asculţi porunca,
De ce nu vrei tu sfatul să îmi asculţi?

DORDALUS

Ce sfat?

PAEGNIUM

Ia o frânghie groasă şi spânzură-te-ndată.

DORDALUS

(ridicând toiagul)

Dă-n mine, dacă-ţi place cu-acest toiag să-ţi trag
O straşnică bătaie.

PAEGNIUM

(ferindu-se)

Încearcă; chiar te rog

TOXILUS

Hai, gata, gata, Paegnium, dă-i pace, să răsufle.

DORDALUS

(furios)

Vă ciopârţesc pe toţi.

PAEGNIUM

Pe tine, cel ce e sus te-o ciopârţi[1]
Căci rău-ţi vrea, şi-o să ţi-l facă. Nu ei au spus-o, eu
ţi-o zic.

TOXILUS

(către Paegnium)

Hai, toarnă vin la toţi convivii, dă pline cupe tuturor.
N-am mai băut de multă vreme; cu toţii ne-am uscat
demult.

DORDALUS

Tot vinul – auzi-m-ar zeii! – să vă rămână-n gât la toţi.

---

[1] Saturio, tatăl fetei pe care o cumpărase Dordalus.

SAGARISTIO

Vreau, negustorule, să-ţi dănţui un dans cum dănţuia
Hegea[1]
Pe vremuri. Spune dacă-ţi place.

(Dansează în bătaie de joc în jurul lui Dordalus.)

TOXILUS

Şi eu îţi dănţuiesc, la rându-mi,
Un dans pe care Diodorus[2] în Ionia-l dansa pe
vremuri.

(Îl chinuieşte şi el pe Dordalus cu săriturile lui.)

DORDALUS

Pieriţi, sau tare scump plătiţi-veţi.

TOXILUS

Mişelule, mai şi vorbeşti?
Să nu mă-nfurii mult, ia seama, că strig să vină-aici
persanul.

[1, 2] Dansatori al căror nume este cunoscut numai din aceste versuri ale lui Plaut.

DORDALUS

Tac, tac, pe Hercle! Dar persanul eşti tu, care m-ai tuns
la piele.

TOXILUS

Taci; este fratele lui geamăn.

DORDALUS

Fratele geamăn?

TOXILUS

Foarte geamăn.

DORDALUS

(către Sagaristio)

Trăsni-v-ar zeii dimpreună!

SAGARISTIO

Ba nu, pe cine te-a pierdut;
Eu n-am făcut nimic.

DORDALUS

Vreau, totuşi, necazul meu să te ajungă.

TOXILUS

(vrând să se ridice de la masă)

Hai, râzi de el în toată voia.

LEMNISELENIS

De n-o merită, nu-i nevoie;

Şi n-aş putea.

TOXILUS

A fost de treabă, pesemne, când mi te-a vândut.

LEMNISELENIS

Şi totuşi...

TOXILUS

(furios)

Niciun totuşi...[1] Ascultă şi fereşte-ţi pielea.
Supune-mi-te întru totul, căci tu, pe Hercule! fără sprijin
Din partea mea, din prima ziuă întru necinste-ai fi trăit
Aşa sunt unele liberte: de nu se-nfruntă cu patronul,
Şi-nchipuie că n-au virtute, deşteptăciune, libertate.
Îl sâcâie şi-l spurcă-n vorbe, şi îi răspund în rău la bine.

[1] Lacună în original.

LEMNISELENIS

(cu blândeţe)

Pe Pollux! mi-ai făcut mult bine, şi mă supun cu totul ţie.

TOXILUS

(încă frios)

Patronul eu îţi sunt, de vreme ce i-am plătit pe tine banii.
...[1] şi vreau să-mi râd de dânsul.

LEMNISELENIS

Nici eu prilejul n-am să-l scap.

DORDALUS

(fără să-i audă; neliniştit)

Desigur pun ceva la cale pe seama mea.

SAGARISTIO

(care între timp s-a apropiat de Dordalus)

Hei, voi!

TOXILUS

Ce vrei?

SAGARISTIO

Ăsta-i Dordalus, care face cu fete libere negoţ?
Asta-i viteazul dinainte?

(Îl pălmuieşte.)

DORDALUS

Ce-nseamnă asta? Vai, mă bate!
Vă trag eu vouă!

TOXILUS

Pân-atunci, îţi tragem noi.

(Îl ciupeşte.)

DORDALUS

M-a tras de buci!

PAEGNIUM

Prea bine: tot nu mai sunt bune.

DORDALUS

Mai şi vorbeşti, lepădătură?

LEMNISELENIS

(către Dordalus, în bătaie de joc)

Patron iubit, în casă te rog să vii, la cină.

DORDALUS

Nevolnico, şi-acuma îţi baţi de mine joc?

LEMNISELENIS

Cum, pentru că te chem la bine?

DORDALUS

Nu-mi caut binele.

LEMNISELENIS

(îndepărtându-se de el)

Cum vrei.

TOXILUS

Ce spui? Văzuşi ce gălăgie fac şase sute de sesterţi?

DORDALUS

(aparte)

O, ce prăpăd! Cum ştiu de bine să se răzbune pe duşman.

TOXILUS

Te-am pedepsit destul, ce zici?

DORDALUS

Da, da; mă dau pe mâna voastră.

TOXILUS

Pe urmă, ştreangului te dai.

DORDALUS

Du' şi te spânzură. N-am fost
Şi-aşa destul de chinuit?

TOXILUS

Pe Toxilus adu-ţi-l aminte. Spectatori,
Cu bine. Negustorul e mort; aplaudaţi.